

Kaupae 1 Te Reo Rangatira 2023

92075 Te whakamahi i ētahi rautaki reo

Whiwhinga: Whā

Kairangi	Kaiaka	Paetae
Ka taunaki hei parahau i te whakamahinga o tētahi rautaki reo.	Ka whakamātau i te whakamahinga o tētahi rautaki reo.	Ka whakaatu i te whakamahinga o tētahi rautaki reo.

TAUAROMAHI

No part of the candidate's evidence in this exemplar material may be presented in an external assessment for the purpose of gaining an NZQA qualification or award.

Tā te ākongā (Kairangi)

Ngā Tohutohu

1. Mātaki i ngā kiriata e toru.
2. Kōwhiri tētahi o ngā kiriata.
3. Whakautu i ngā pātai me tētahi rautaki reo.

NGĀ KIRIATA

WHAKAUTU Ā-WAHA

Mā te kaiwhakahaere aromatawai e hopu i tō whakautu ā-waha me te tuku atu ki te tari Mana Tohu o NZQA. Kia kua tō kōrero e heke iho i raro i te 3:00 mineti, kia kua e hipa atu i te 4:00 mineti.

Te kiriata i kōwhiritia e koe: Kiriata 1 ▾

He aha ngā kōrero matua o te kiriata nei?

B I U ☰ ☷ ↶ ↷

Ko te kaupapa matua o tēnei kiriata ko te whakanui, te whakakotahi i tē iwi hei whakanui i te kapa haka o Te Whānau ā Apanui. Ko tā Te Okiwa McLean he mema ō te kapa o Te Karere, mema hoki o Te Whānau-ā-Apanui, "He tuatorutanga tēnei kia whakahoki te tāonga o Duncan McIntyre me Ngapo rāua ko Pimia Wehi ki te iwi o Te Whānau-ā-Apanui, me te aha he tānga manawa mō te iwi i runga tonu i ngā herenga whakapapa." hei whakarapopoto i ēnei kōrero, ko Te Whānau-ā-Apanui tētahi o ngā kapa haka pai rawa o te Ao, ka mutu, e noho tata ana tērā o ngā taonga whakaihū waka ki ā rātou.

I tū ai tēnei kaupapa nui whakaharahara ki te poho o Tūkākī, i raro i ngā hīhī o Tamanui-te-rā, i te mea koina te marae whakaruruhau o te iwi rā.

145 WORDS

Whakamāramahia mai ō ake whakaaro mō ngā kaupapa kōrero nei:

B I U ☰ ☷ ↶ ↷

Ki ahau nei, he rawe te kite i ēnei momo āhuetanga, i te mea ka whakaatu i te aroha mai ēra aku kapa haka e ngana ana kia whakaihū waka, ā, ki a wiktōria e rātou kia whakahoki ēna atu kapa haka i ēra o ngā tāonga ki te hau kāinga, engari, e kaha kitea i te aroha ki a rātou anō, i te whakapono ki a rātou āno, i roto i tēnei kiriata. Ko tā Tamati Waaka "Kia kite te iwi te hua o ngā mahi kapa haka nei i te mea ko rātou te taituara o ēnei mahi."

100 WORDS

Ki ōu ake whakaaro, he aha ngā hua o ngā kaupapa kōrero nei mō te reo me ngā tikanga o te iwi Māori?

B I U ☰ ☷ ↶ ↷

E kite ana e ora pai ana te kapa haka ki tēnei o ngā iwi a Te Whānau-ā-Apanui, waihoki e kaha kitea i te reo Māori e rere ana, ka mutu e kaha kitea i ēnei tikanga Māori e pupuri tonu ana e rātou.

Atu i te whakatau i ngā tāonga i te poho o tūkākī he wā hoki tēnei ki te whakataha i ngā mahi i runga atamira whakataetae, ka tōia atu ai ki te marare ātea o te kahanui ariki, hei whakaatu i ā rātou pukumahi ki te iwi hei whakamīharotanga mā ngā ringaringa me ngā waewae mō ngā kapa e rua, i te mutunga iho kua pēnei noa rātou nā te iwi, ki te kore te iwi e whaiwhakaaro ki ngā kapa haka, ka kore pea rātou e whakaihū waka, nō reira e tuku ana rātou ngā kapa haka i te aroha ki a rātou te iwi, e ēnei mahi pakupaku noaiho, ki ahau nei he Māori rawa tēnā.

162 WORDS

Kairangi

Wāhanga Ako: Te Reo Rangatira

Paerewa: 92075

Total Score: 08

Pātai	He Pitopito Kōrero
Tahi	<p>I whakamahi te ākonga i ētahi o ngā rautaki reo pēnei i te whakarāpopoto i te kōrero, te whakapuaki anō i tētahi kōrero me te whakahāngai i te reo.</p> <p>Nā, ko tētahi tauira o te whakarāpopoto i te kōrero <i>“Ko te kaupapa matua o tēnei kiriata ko te whakanui, te whakakotahi i te iwi hei whakanui i te kapa haka o Te Whānau-ā-Apanui.”</i></p> <p>Nā, i parahautia te ākonga i ēnei kōrero mā tētahi atu rautaki reo, ārā, te whakapuaki anō i tētahi kōrero:</p> <p><i>“Ko tā Te Okiwa McLean he mema o te kapa o Te Karere, mema hoki o Te Whānau-ā-Apanui, he tuatorutanga tēnei kia whakahoki te taonga o Duncan McIntyre me Ngapo rāua ko Pimia Wehi ki te iwi o Te Whānau-ā-Apanui, me te aha he tānga manawa mō te iwi i runga tonu i ngā herenga whakapapa.”</i></p> <p>A kāti, ko te rautaki reo tuatoru ko te whakahāngai i te reo, <i>“Atu i te whakatau i ngā taonga i te poho o tūkāki he wā hoki tēnei ki te whakataha i ngā mahi i runga atamira whakataetae, ka tōia atu ai ki te marae ātea o te kahanui ariki, hei whakaatu i ā rātou pukumahi ki te iwi hei whakamīharotanga mā ngā ringaringa me ngā waewae mō ngā kapa haka, ka kore pea rātou e whakaihu waka, nō reira e tuku ana rātou ngā kapa haka i te aroha ki a a rātou iwi, e ēnei mahi pakupaku noa, kia ahau nei he Māori rawa tēnā.”</i></p>

Tā te ākonga (Kaiaka)

Ngā Tohutohu

1. Mātaki i ngā kiriata e toru.
2. Kōwhiri tētahi o ngā kiriata.
3. Whakautu i ngā pātai me tētahi rautaki reo.

NGĀ KIRIATA

WHAKAUTU Ā-WAHA

Mā te kaiwhakahaere aromatawai e hopu i tō whakautu ā-waha me te tuku atu ki te tari Mana Tohu o NZQA. Kia kua tō kōrero e heke iho i raro i te 3:00 mineti, kia kua e hipa atu i te 4:00 mineti.

Ngā pātai

Te kiriata i kōwhiritia e koe:

He aha ngā kōrero matua o te kiriata nei?

B *I* U

Ko nā korero matua i roto i taua kiriata. Ko te whakarahi i te putea ki te matatini. I te mea kei te āere nā pūtea o te kāwana ki nā kaupapa pākea, ki nā tāone nunui pērā ki a Tamaki.

41 WORDS

Whakamāramahia mai ō ake whakaaro mō ngā kaupapa kōrero nei:

B *I* U

Ki aau nei mē kimi te kāwana i te putea mo Te Matatini. Nā te ki a Rawiri Watiti. "Ka kite au i ētahi mea hou kua pūtaina i a rātou." Ka kia tērā mēnā e kaupapa hou ki Aotearoa ka wiu te kāwana te pūtea ki a rātou, mēnā e kaupapa kāore i te Māori. "Māmā noa te tuku moni ki nā tāone nunui." Ka aei kia kite te auatana te kāwana ki nā tāone nunui pērā ki a Tamaki Makaurau e maha te moni i wakatū i te tāone rā, mēnā ko nā tāone iti pērā ki a Te Puke, kāore e pūtea mā rātou nā te mea te aae te kāwana te whui nā tā rātou oatu pūtea ki nā tāone nui.

125 WORDS

Ki ōu ake whakaaro, he aha ngā hua o ngā kaupapa kōrero nei mō te reo me ngā tikanga o te iwi Māori?

B *I* U

Ki ōku ake wakaaro, ko nā hua o nā kaupapa kōrero mō te reo, nā tikanga o te iwi Māori. Kāore he pūtea mo nā kaupapa Māori pērā ki te Manu Korero ā-rohe/ā-motu, nā wakataetae Kapa Aka ā-rohe/ā-motu, Te Matatini, tā Te Manahau. "Te rau mano tātata eke ana ki te miriano tātata e mataki ana i tēnei kaupapa." Ka ahei te kite ko te nuina o nā tātata e mataki ana i Te Matatini nui ake tērā ki te rōpu kanikani hītengi, te rōpu tira puoro o Aotearoa. Ki aau nei me hoatu te pūtea ki nā kaupapa Māori ei aei nā kaupapa te āere tonu mo nā tau ka eke mai nei.

114 WORDS

Kaiaka

Wāhanga Ako: Te Reo Rangatira

Paerewa: 92075

Total Score: 06

Pātai	He Pitopito Kōrero
Tahi	<p>I whakamahi te ākonga i ētahi o ngā rautaki reo pēnei i te whakarāpopoto i te kōrero me te whakapuaki anō i te kōrero.</p> <p>Ko tētahi tauira o te whakarāpopoto i te kōrero <i>“Ko te whakarahi i te putea ki te matatini.”</i></p> <p>Nā, hei āpiti atu ki te whakarāpopototanga, kua taunaki tēnei ākonga i ōna whakaaro ki tētahi tauira, <i>“i te mea kei te āere nā pūtea o te kāwana ki nā kaupapa pākea, ki nā tāone nunui pērā ki a Tamaki.”</i></p> <p>Ko te rautaki reo tuarua ko te whakapuaki anō i tētahi kōrero.</p> <p><i>“Ki ōku ake wakaaro, ko ngā hua o nā kaupapa kōrero mō te reo, nā tikana o te iwi Māori. Kāore he pūtea mō nā kaupapa Māori pērā ki te Manu Kōrero ā-rohe/ā-motu, nā wakataetae Kapa Aka ā-rohe/ā-motu, Te Matatini, tā Te Manahau. Te rau mano tātana eke ana ki te miriona tātana e matakina i tēnei kaupapa. Ka ahei te kite ko te nuina o nā tātana e matakina i Te Matatini nui ake tērā ki te rōpu kanikani hītengi, te rōpu tira puoro o Aotearoa.”</i></p> <p>Ahakoia te kaha o te mita ā-iwi e mārama tonu ana ki te ia o ngā whakaaro, ā, e whai take ana.</p>

Tā te ākonga (Paetae)

Ngā Tohutohu

1. Mātaki i ngā kiriata e toru.
2. Kōwhiri tētahi o ngā kiriata.
3. Whakautu i ngā pātai me tētahi rautaki reo.

NGĀ KIRIATA

WHAKAUTU Ā-WAHA

Mā te kaiwhakahaere aromatawai e hopu i tō whakautu ā-waha me te tuku atu ki te tari Mana Tohu o NZQA. Kia kua tō kōrero e heke iho i raro i te 3:00 mineti, kia kua e hipa atu i te 4:00 mineti.

Ngā pātai

Te kiriata i kōwhiritia e koe:

He aha ngā kōrero matua o te kiriata nei?

B I U

Kia whakanui me whakatau i ngā taonga Whakaihū waka tuatoru ki te iwi o Te Whānau-A-Apanui. ka whakaatu tēnei te hua i puta mai ngā mema i tu mo matatini i kapa haka ai. i hoki rātau ki te whakatau enei mea ki to rātau marae, kia whakaatu te whānau me te iwi te hua i puta mai te Kapa Haka.

61 WORDS

Whakamāramahia mai ō ake whakaaro mō ngā kaupapa kōrero nei:

B I U

Ki au i hoki te hunga Matatini ko ta rātau kainga, ko o rātau marae.

I haere rātau ki rēira kia whakaatu i ngā whanau i ngā mea i puta mai o rātau tino mahi ki te Kapa haka.

Ahakoa kaore rātau i parakati ki rēira i hoki rātau katoa ki te hoatu ngā taonga ki te whānau o te marae, ko Te Whānau-A-Apanui.

I hoki rātau ki te whatau i o rātau wairua ano hoki. i parakati te hunga matatini mo he wā roa inaianei i mutu ai te matatini, kei te haere kei runga i a rātau ake whenua kia whakatau i ngā wairua me te whakatau i ngā taonga.

112 WORDS

Ki ōu ake whakaaro, he aha ngā hua o ngā kaupapa kōrero nei mō te reo me ngā tikanga o te iwi Māori?

B I U

Mai ngā Parakatihi katoa, ngā haora, ngā rā, ngā mārāma! i purua te hunga matatini ki te kapa, kaore rātau i hoki me te kore, i hoki rātau me ngā taonga Whakaihū waka o Duncan McIntyre me Ngapo rāua ko Pirima Wehi. I whakatu i ēnei taonga ki te marae. ka hangai te kapa haka ki te reo me ana tikanga, a mai o rātau tino aro ki te reo me ana tikanga i whakahoki ngā taonga mo te wātuatoru.

80 WORDS

Paetae

Wāhanga Ako: Te Reo Rangatira

Paerewa: 92075

Total Score: 04

Pātai	He Pitopito Kōrero
Tahi	<p>I whakamahi te ākonga i ētahi o ngā rautaki reo pēnei i te whakarāpopoto i te kōrero me te whakahāngai i te reo.</p> <p>Ko tētahi tauira o te whakarāpopoto i te kōrero <i>“Kia whakanui me whakatau i ngā taonga Whakaihu waka tuatoru ki te iwi o Te Whānau-A-Apanui,”</i> ā, ko tētahi tauira o te whakahāngai i te reo <i>“Ka hāngai te Kapa Haka ki te reo me ngā tikanga.”</i></p> <p>Ahakoā te nui o ngā hapa ā-tuhi e mārama tonu ana ki te ia o ngā whakaaro.</p>